

Görbe Attiláné Zán Krisztina

Idegenellenesség-kutatás a büntetés-végrehajtási szervezet állományában

I. A migráció mint az idegenellenesség forrása

Napjainkban a migráció az európai társadalmak egyik érzékeny kérdése, számos demográfiai, gazdasági, kulturális és politikai vetülettel. A migrációs hullámok a fogadó országokban társadalmi feszültséget okoznak a jóléti ellátórendszerekre gyakorolt nyomással, illetve az egyre gyakoribb rasszista és idegengyűlölő megnyilvánulásokkal. Az elmúlt évtizedben ennek kapcsán több európai országnak kellett a bevándorlók jelenlétéből adódó konfliktusokkal szembesülnie, ami természetes módon idegenellenességet indukál.

A bevándorlókval kapcsolatos konfliktusok leggyakoribb okai – a teljesség igénye nélkül – a következők lehetnek:

- talán a leggyakoribb a kommunikáció félreértése (általánosságban igaz, hogy a konfliktusok 80%-a ebből ered!); információhiány: a jó döntések meghozatala csak kellő mennyiségű információ birtokában történhet – ha kezelni akarjuk a konfliktusokat, akkor rendbe kell tenni a kommunikációs rendszert, az információáramlást; nem tudatosult előítéletek: ezek az előítéletek egy diszkriminatív attitűdöt alakítanak ki, fokozatosan torzítják az információkat, aminek a következtében a helyzetre nézve rossz döntések születnek;
- a konfliktusban részt vevő külföldiek származási, vallási, etnikai hovatartozásából adódó tradicionális, írott és íratlan szabályok ismeretének hiánya;
- a konfliktusban részt vevők eltérő kulturális értékei, szabályai – előfordul, hogy az adott népnek, népcsoportnak más szabályozó értékei vannak valamire, mint az „őshonos” lakosságnak, és ez okozza a konfliktust;
- érdekkülönbség: amikor az egyik csak a másik kárára győzhet – ez sokszor vezet ellentétbe, mert a meglévő konfliktust ebben az esetben győztes-vesztes módon kezelik (sokkal célravezetőbb lenne ezekben az esetekben a problémamegoldó stratégiát preferálni).¹

Ahhoz, hogy a bevándorlók sikeresen végigmenjenek egy integrációs folyamaton, elsősorban arra van szükség, hogy a befogadó társadalom ne tanúsítson ellenséges magatartást a „mássággal” szemben. Az integráció sikere tehát nemcsak a bevándorlók igyekezetén, hanem a befogadó ország lakosságának nyitottságán is múlik.

¹ Tájok Péter: A rendőri intézkedésekkel szemben támasztott speciális igények egy más aspektusból. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X. Pécs, 2009. 406–407. o.

A menekültek befogadására sokszor jó lehetőségek lennének a befogadó országban, de annak állampolgárai „áldozataivá” válnak a hiedelmeknek, előítéleteknek vagy a felelőtlen politikusok és a média keltette izgatásnak, és ezért viselkednek ellenségesen a migránsokkal (lásd az utóbbi időben Angliában és Németországban).

Magyarországon csak a rendszerváltozás óta van lehetőség szabadabb be- és kivándorlásra, többek között ezért nem élnek még nálunk tömegesen bevándorlók.

A témában végzett kutatások arra engednek következtetni, hogy a magyarok is egyre inkább ellenségesek a külföldiekkel, tartanak tőlük, miközben nem biztos, hogy félelmeik megalapozottak, vagy csupán munkaerő-piaci eredetűek. Leginkább azok mutatnak félelmet vagy elzárkózást – amely előbb-utóbb idegenellenességgé eskalálódik –, akik általában bizonytalanok a saját helyzetüket. A félelmek erőssége a veszélyeztetettség-érzés mértékétől függ.

II. Az idegenellenesség (xenofóbia) kutatás célja és módszere

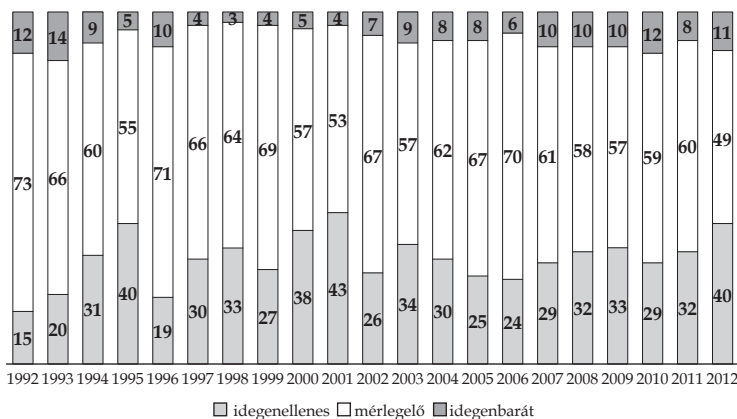
Nemzetközi és hazai kutatások alapján tényként állapítható meg, hogy a migránsokkal kapcsolatos idegenellenesség – és annak szélsőségesebb megnyilvánulása, az idegengyűlölet – nemzetközi és hazai szinten egyre erőteljesebben van jelen a mindennapokban.

A felnőtt magyar lakosság évek, évtizedek óta meglehetősen elutasító az idegenekkel szemben, legalábbis erre utal a TÁRKI² immár közel 20 éves idősora, amelyben azt kérdezik minden évben, hogy a válaszadó szerint minden menedékkérőt be kell-e engedni az országba, vagy sem. 2011-ben, ahogy az elmúlt öt év mindegyikében, tíz megkérdezettből hárman (32%) teljesen elutasítóak, azaz ők egyetlen menedékkérőt se fogadnának be, hatan továbbá (60%) nemzetiségi etnikum szerint mérlegelnék ezt, de legtöbbször valójában nem engedne be senkit, és a tízből csak egy válaszadó (8%) vélekedik úgy, hogy minden menedékkérőt be kell fogadni. 2012-ben sajnos tovább romlott a kép, a felnőtt lakosság 40%-a választotta az idegenellenesnek tekinthető állítást – tehát, hogy az országba menedékkérő be ne tehesse a lábát –, szemben az elmúlt öt évben mért 29–32% között mozgó aránnyal. Tavalyelőtt a megkérdezettek 11%-a volt idegenbarátnak tekinthető: ők azok, akik szerint minden menedékkérőt be kell fogadni. A többség (a megkérdezettek 49%-a) mérlegelné a menedék nyújtásának, illetve megtagadásának kérdését; e csoport aránya az utóbbi öt évben 60% körül mozgott.³

2 TÁRKI: Szakpolitikai elemzések, Társadalom- és gazdaságkutatás, Felmérések, Társadalomstatisztika, Adatbányászat 1985 óta

3 <http://www.vg.hu/kozelet/tarsadakom/16-eve-nem-latott-magas-szinten-az-idegenellenesség-magyarorszagon-375337> (2012. május 23.)

A nyílt idegenellenesek, az idegenbarátok és a mérlegelők aránya
1992 és 2012 között

Forrás: TÁRKI Magyar Háztartás Panel 1992–1997, TÁRKI Omnibusz-kutatás 1998–2012

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem⁴ Hadtudományi Doktori Iskoláján „A magyarországi migráció helyzete, kezelésének feltételei és lehetőségei” című doktori értekezésem részeként idegenellenesség-kutatást végeztem a rendőrök körében.

A 2010-ben végzett kutatásom alapvető célja mindenekelőtt annak a megállapítása volt, hogy a migrációkezelésben részt vevő személyek, konkrétan a rendőrök, hogyan viszonyulnak az idegenekhez. A kutatás tapasztalatai arra sarkalltak, hogy az idegenellenesség kérdésének vizsgálatát kiterjesszem olyan célcsoportokra, akik napi kapcsolatba kerülnek a külföldiekkel hatósági ügyintézés, kényszerintézkedés foganatosítása vagy kiszabott börtönbüntetés letöltése kapcsán.

A 2011-ben, majd 2012-ben lefolytatott kutatásom célja annak a vizsgálata volt, hogy a migrációkezelésben részt vevő személyek – a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal munkatársai, illetve a büntetés-végrehajtás állományának tagjai – hogyan viszonyulnak az idegenekhez/külföldiekhez. Másképp viszonyulnak-e a különböző országok állampolgáraihoz, más módszerekkel közelítenek-e a külföldiekhez, vannak-e előítéleteik, és ha igen, az miben nyilvánul meg? Mennyire igazak, jellemzőek rájuk is azok az attitűdök, magatartás- és viselkedésmódok, amelyek a civil lakosság körében végzett vizsgálatok alapján a magyarországi népességre jellemzőnek mondhatók?

Jelen tanulmányban a büntetés-végrehajtási szervezet állományában végzett kutatás eredményeit kívánom bemutatni.

Azért is volt indokolt ennek az állománycsoportnak a kiválasztása, mert 1993 és 2007 között az idegenrendészeti őrizet végrehajtása a büntetés-végrehajtási szervezet feladatkörébe tartozott. A külföldiek beutazásáról, magyarországi tartózkodásáról és bevándorlásáról szóló 1993. évi LXXXVI. törvény 37. § (1) sze-

4 2012. január 1-jétől Nemzeti Közszolgálati Egyetem

rint „Az idegenrendészeti őrizetet – az elrendelő rendelkezése szerint – rendőrségi fogdában, kivételesen büntetés-végrehajtási intézetben kell végrehajtani.”

A nem magyar állampolgárságú elítéltek fokozódó jelenléte a hazai bv. intézetekben szükségessé tette fogvatartásuk szabályozásának a nemzetközi normákkal összhangban történő kidolgozását, a velük szemben alkalmazott bánásmód módszereinek kialakítását. Az elítéltek között nem tehető hátrányos megkülönböztetés nemzetiségi és etnikai hovatartozásuk, vallási vagy politikai meggyőződésük szerint. Eltérő jogszabályi rendelkezések hiányában a nem magyar állampolgárságú elítélt jogi helyzete azonos a magyar állampolgárságúéval. A külföldit is megilleti a vallásgyakorlás, a lelkiismereti szabadsághoz való jog. Lehetőségek szerint tiszteletben kell tartani az elítélt vallási szokásait. Az élelmezésnél az intézet lehetőségein belül az elítélt vallási igényeit figyelembe kell venni.⁵

A kutatás tárgyát képező kérdések objektív és sokrétű vizsgálata érdekében a kutatási módszerek közül az írásbeli kikérdezés (kérdőív) módszerét választottam, mivel ez lehetővé tette, hogy a vizsgálatot aránylag nagyszámú mintán végezhessem el. A feltett kérdésekre adott válaszok alapján, a kérdőívek számítógépes feldolgozása segítségével pedig egyértelműen lehetett megfogalmazni a következtetéseket és a tapasztalatokat.

A kutatásban érintett 485 fős mintában 18 büntetés-végrehajtási intézet állománya szerepelt (a bv. intézetek listáját az 1. számú melléklet tartalmazza). A kontrollcsoportot 77 fő képezte.

A kérdőív első tizenegy kérdése a társadalmi-demográfiai változók meghatározásához adott segítséget:

- a válaszadó neme
- életkor
- családi állapot
- iskolai végzettség
- szakmai végzettség
- lakóhely
- munkahely
- társadalmi státusz
- idegen nyelv ismerete
- pályaorientáció okai
- szervezeten belül betöltött szerep

A további kérdésekben (12–37.) 1–5-ig adható értékeléssel különböző, de minden esetben azonos idegen népcsoportokkal (kínai, arab, afgán, afrikai, török, „piréz”, koszovói, EU-s állampolgár, ukrán) kapcsolatos attitűdök és a hozzájuk való viszonyulás meghatározása történt.

5 Büntetés-végrehajtási jog. 48. o.

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UJjYjfR7mE0J:jogjegyzet.hu/file/79aedeae2f41f010fe5e84290bcf7b87/BV%2B01.doc+&cd=11&hl=hu&ct=clnk&gl=hu> [Letöltés: 2014. április 11.]

III. Az adatok elemzése⁶

III.1. Befogadás

A befogadási készséget a következő változócsoporthoz reprezentálták a kutatásban:

1. Milyen mértékben ért egyet azokkal az indokokkal, amelyek miatt a külföldiek elhagyják saját hazájukat?
2. Ön szerint kik kapjanak lehetőséget arra, hogy letelepedjenek Magyarországon?
3. Kit kell befogadnia Magyarországnak? (mindenkit, senkit, „attól függ”)
4. Ön szerint be kell-e fogadni a felsorolt csoportba tartozókat? (kínai, arab, afgán, afrikai, török, piréz, koszovói, EU-polgár, ukrán)

A migrációs okokat két csoportba sorolhatjuk: immateriális és materiális okok. Az immateriális csoportba a politikai, származási, vallási, nemzeti és társadalmi okok, míg a materiálisba a jobb megélhetés, iskoláztatás, egészségügyi ellátás és a lakás/lakhatás sorolhatók. A büntetés-végrehajtásnál dolgozók preferenciái szerint materiális okokkal magyarázható, hogy a külföldiek elhagyják a hazájukat. Ebben a körben is elsősorban a jobb megélhetés (35,8%) és a gyerek iskoláztatása (21,2%) dominál. (Ebben a tekintetben az adatok a rendőrök gondolkodásával mutatnak rokonságot.) Az immateriális okokat a megkérdezettek nagymértékben elutasítják, főleg a vallási (elutasítás 55,7% - elfogadás 15,6%) és a társadalmi csoporthoz tartozás (elutasítás 51,5% - elfogadás 14,3%) nem szimpatikus a számukra.

Milyen mértékben ért egyet azokkal az indokokkal, amelyek miatt a külföldiek elhagyják saját hazájukat?

	egyáltalán nem ért egyet	2.00	3.00	4.00	teljes mértékben egyetért	Total
Politikai üldözés indokával egyetért-e?	23.6%	22.1%	25.5%	12.6%	16.2%	100.0%
Faji indokkal egyetért-e?	28.3%	23.3%	28.5%	9.0%	10.9%	100.0%
Vallási indokkal egyetért-e?	31.5%	24.2%	28.5%	9.2%	6.4%	100.0%
Nemzeti indokkal egyetért-e?	23.5%	21.4%	33.0%	13.0%	9.1%	100.0%
Társadalmi csoporthoz tartozás indokával egyetért-e?	26.2%	25.3%	34.3%	8.1%	6.2%	100.0%
Jobb megélhetés indokával egyetért-e?	8.2%	7.3%	20.7%	28.0%	35.8%	100.0%
Gyerekek iskoláztatásának indokával egyetért-e?	12.7%	12.7%	30.3%	23.1%	21.2%	100.0%
Jobb eü. ellátás indokával egyetért-e?	13.9%	15.0%	26.8%	25.7%	18.6%	100.0%
Jobb lakás indokával egyetért-e?	16.2%	12.8%	27.2%	25.1%	18.7%	100.0%

⁶ Az adatok elemzésében segítséget nyújtott dr. Krémer Ferenc PhD.

A kontrollcsoport álláspontja némileg különbözik a fő mintától. Ők is fontosnak tartják a materiális okokat – a jobb megélhetéssel pl. a csoport fele teljes mértékben egyetért és az egészségügyi ellátás, valamint a jobb lakás is fontos szempont a számukra, ugyanakkor az immateriális okokat is fontosnak tartják. Ebből arra lehet következtetni, hogy más mintázatú a véleményük.

Abban a kérdésben, hogy ki kapjon lehetőséget Magyarországon a letelepedésre, erőteljesen jelenik meg a nacionalizmus, pontosabban erősen megosztottak a magyarok letelepedésének kérdésében: közel 28%-uk egyetért ugyanis azzal, hogy csak a határon túli magyarok kapjanak erre lehetőséget, közel 22%-uk pedig egyáltalán nem ért ezzel egyet.

Ön szerint kik kapjanak lehetőséget arra, hogy letelepedjenek Magyarországon?

	Csak a magyar kisebbség kapjon lehetőséget letelepedésre	Minden rászoruló kapjon lehetőséget a letelepedésre	Minden beilleszkedni (asszimilálódni) kész ember kapjon lehetőséget a letelepedésre
egyáltalán nem ért egyet	21.8%	40.8%	19.7%
2.00	16.7%	22.3%	15.1%
3.00	20.8%	22.7%	25.7%
4.00	12.9%	8.1%	15.9%
teljes mértékben egyetért	27.8%	6.2%	23.6%
Total	100.0%	100.0%	100.0%

Megerősíti a fenti táblázatból levonható következtetéseket az, hogy a megkérdezettek közel 40%-a elutasítja a bevándorlók befogadását, szerintük ugyanis senkit nem kellene befogadnia az országnak. A letelepedést illetően a kontrollcsoport is elutasító, az elutasítás arányai pedig szinte tökéletesen azonosak a fő mintáéval.

Az elutasító attitűd dominál akkor is, amikor a külföldiek csoportjait nézzük. A válaszadók valamennyi csoport befogadását igen magas arányban utasítják el. Még az EU-polgárokat is csak 13% fogadná be, ám kétszer annyian vannak (26,2%), akik őket is egyértelműen kirekesztenék. Minden más csoport esetében 10% alatt van azok aránya, akik egyértelműen befogadóak. Leginkább az arabokat és az afgánokat nem akarják befogadni. A letelepedés és a befogadás azonban semmilyen összefüggésben nincs egymással.

Ön szerint be kell-e fogadni a felsorolt csoportokba tartozókat?

	egyáltalán nem ért egyet	2.00	3.00	4.00	teljes mértékben egyetért	Total
Be kell-e fogadni a kínaiakat?	48.0%	19.8%	21.5%	5.2%	5.4%	100.0%
Be kell-e fogadnia az arabokat?	52.0%	20.1%	19.9%	2.7%	5.2%	100.0%
Be kell-e fogadni az afgánokat?	52.3%	20.2%	19.3%	3.2%	5.0%	100.0%
Be kell-e fogadni az afrikaiakat?	46.3%	22.6%	21.6%	4.4%	5.0%	100.0%

Be kell-e fogadni a törököket?	46.3%	20.8%	23.1%	3.8%	6.1%	100.0%
Be kell-e fogadni a pirézeket?	49.9%	20.9%	18.8%	4.3%	6.1%	100.0%
Be kell-e fogadni a koszovóiakat?	46.9%	20.8%	20.6%	6.1%	5.5%	100.0%
Be kell-e fogadni az EU-s állampolgárokat?	26.2%	14.2%	27.8%	18.6%	13.2%	100.0%
Be kell-e fogadni az ukránokat?	43.6%	22.4%	22.9%	5.5%	5.7%	100.0%

A befogadási készséget reprezentáló változócsoportok körében a legérzékenyebb kérdés az volt, hogy kapjon-e minden rászoruló letelepedési lehetőséget. Látható, hogy szinte egyöntetű az elutasítás.

Egyetért-e azzal, hogy minden rászoruló kapjon lehetőséget a letelepedésre Magyarországon?

	Bv.	rendőrök	BÁH
egyáltalán nem ért egyet	40,8%	34,0%	34,5%
2.00	22,3%	27,5%	23,9%
3.00	22,7%	24,3%	23,9%
4.00	8,1%	8,3%	9,2%
teljes mértékben egyetért	6,2%	6,0%	11,5%
Total	100.0%	100.0%	100.0%

Az is világosan kiolvasható, hogy az asszimilációs igény – csak az kapjon letelepedési lehetőséget, aki kész asszimilálódni – elutasíthatósága igen magas a megkérdezettek körében. Szinte egyértelműen megfogalmazható, hogy a válaszadók véleménye szerint leginkább senki, még a magyar kisebbség se telepedjen le Magyarországon.

Egyetért-e azzal, hogy letelepedési lehetőséget

	csak a magyar kisebbség kapjon			minden beilleszkedni (asszimilálódni) kész ember kapjon		
	Bv.	rendőrök	BÁH	Bv.	rendőrök	BÁH
egyáltalán nem ért egyet	21,8%	18,8%	37,4%	19,7%	14,0%	4,7%
2	16,7%	13,4%	11,5%	15,1%	16,0%	7,5%
3	20,8%	20,8%	19,2%	25,7%	24,8%	22,0%
4	12,9%	18,2%	15,7%	15,9%	22,3%	23,0%
teljes mértékben egyetért	27,8%	28,8%	16,3%	23,6%	22,9%	42,9%
Total	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

III.2. A befogadás a konstans változók szerint

A befogadási készség differenciált képet mutat a nemek, az életkor és az iskolai végzettség szerint. A nemek szerinti különbségek a szokásos eredményt adják: a férfiak kevésbé toleránsak, mint a nők. A férfiak által inkább preferált változó az, hogy csak a magyarok telepedhessenek le az országban.

Az életkor szerinti különbségek egyértelműen arra mutatnak rá, hogy a fiatalabbak preferálják a materiális értékeket és az idősebbek valamivel toleránsabbak. A csoportokra vonatkozó index (kiket kell befogadni) és a „minden rászoruló telepedhessen le” változó esetében viszont a 45 év feletti megkérdezettek intoleránsabbak, sőt, ez utóbbi esetben az intolerancia szintje egyre nő az életkorral.

A befogadási készség életkor szerinti átlagértékei

	év			
	18-25	26-35	36-45	45-x
Immateriális okok index	2,23	2,48	2,69	2,61
Materiális okok index	3,48	3,46	3,29	2,97
Kiket kell befogadni index	1,56	1,93	2,21	2,08
Csak a magyarok telepedhessenek le	3,28	3,10	3,07	2,64
Minden rászoruló telepedhessen le	2,02	2,26	2,14	1,97
Minden asszimilálódni kész ember telepedhessen le	2,80	3,17	3,05	3,26

Az iskolai végzettség vonatkozásában szignifikánsan kimutatható, hogy a képzettséggel egyenes arányban nő a tolerancia, továbbá a magyarokra vonatkozó kizárólagosság inkább az alacsonyabb végzettségűek gondolkodásának sajátossága.

III.3. Hivatali hatalom

A hivatali hatalom a hivatali pozícióval rendelkezők által a célcsoportokhoz helyesnek tartott viszonyulást írja le. Minden hivatali-hatalmi pozícióból meghatározott, az e pozíción kívüli társadalmi helyzettől független kulturális mintázat származik. Ezek a minták attól függően differenciálódnak, hogy a hivatalok szempontjából nézve milyen társadalom-hivatal viszonyt preferálnak, azaz milyen szerepet szánnak a hivataloknak a társadalmi folyamatokban.

A kutatásban a következő kérdések vonatkoztak a hivatali hatalomra: a bevándorlók társadalmi veszélyessége és engedelmességre kényszerítésük, illetve védelmezésük szükségessége.

A veszélyességre adott válaszokban egyfajta bizonytalanság figyelhető meg, hiszen az értékek középre tendálnak (átlag = 2,8), a legtöbb csoportot azonban többen tartják veszélytelennek. Kivételt képeznek az arabok és az afgánok.

Érzékenyebb kérdés, hogy ártanak-e a bevándorlók Magyarországnak. Erre a kérdésre a válaszadók 42,8%-a felelt igennel, még ha nem is egyforma határozottsággal. A börtönörök egy csoportjának tagjai (23,2%) úgy gondolják, hogy a külföldiek több bűncselekményt is követnek el.

A büntetés-végrehajtásban dolgozók hivatali kultúrájában két kultúra különíthető el. Az egyik a külföldieket negatív tulajdonságokkal rendelkező, veszélyes embereknek látja, akiket nem kell ugyanúgy védelmezni, mint a magyarokat. A másik viszont integrálódni kész, befogadásra érdemes, nem igazán veszélyes embereknek tekinti őket.

III.4. Többségi hatalom

A közjavakhoz való hozzáférést informális úton szabályozó többségi hatalom meghatározza azokat az elvárásokat, amelyek a társadalomba való beilleszkedés lehetőségeit adják bármely, nem a többséghez tartozó egyén számára, és eldöntik a szegregáció mértékét és módját. Legalábbis a többség által helyesnek vélt és elérni kívánt szegregációét. Természetesen lehetetlen az integráció és a beilleszkedés, ha a többség nem engedi a kisebbséget a közjavak közelébe.

Az azonos mértékű oktatást illetően a válaszadók 20–30%-a nem ért egyet azaz, hogy az itt élő külföldiek a magyarokkal azonos minőségű oktatást kapjanak. Ugyanilyen, 20–30%-os arányú az elutasító vélemény az egészségügyi ellátás esetében is.

A gyerekek közös osztályba járását ennél többen, 30–40%-ban utasítják el a büntetés-végrehajtásban dolgozók közül. Nem véletlen, hiszen ez már személyes kapcsolatot is tartalmaz, és az interperszonális viszonyokra a kirekesztő álláspont hívei sokkal érzékenyebbek.

A munka, illetve a munkához jutás a közjavak legérzékenyebb szegmense, azaz a többség ezen a területen érvényesíti leginkább az önmaga számára formált előjogait. A válaszadók 40–50%-a nem szívesen dolgozna együtt külföldiekkel. Leginkább az arabokat, afgánokat és a nem is létező pirézeket utasítja el (48,5%; 49,6%; 46,9%).

Összességében megállapítható, hogy a büntetés-végrehajtásban dolgozók meglehetősen nagymértékben tartanak igényt a kisebbség feletti hatalomra, azaz zárnák ki a külföldieket a közjavak használatából.

A fenti adatok alapján a többségi hatalom indexei közötti korrelációt vizsgálva arra a megállapításra jutunk, hogy a büntetés-végrehajtásban dolgozók gondolkodása ezen a téren meglehetősen egysíkú – vagyis nincsenek benne ambivalenciák, amelyek normál esetben elő szoktak fordulni. A befogadás például minden többségi hatalmi indexszel pozitíve korrelál, azaz, ha valaki úgy gondolja, hogy együtt dolgozna egy külföldivel, akkor minden más vonatkozásban is elfogadó lesz. Fordítva is így igaz: ha valaki veszélyesnek tartja a külföldieket, akkor minden egyéb véleménye is negatív. Ennek az a következménye, hogy a főkomponens-analízis csupán egyetlen véleménycsoportot eredményezett, amelyből azt láthatjuk, hogy a külföldiek pozitívnak feltételezett tulajdonságai befo-

gadó többségi attitűdöt eredményeznek, és fordítva. A válaszadók körében tehát csak egyetlenegy többségi hatalmi kultúra létezik.

III.5. A hivatali és a többségi hatalom a konstans változók szerint

Sem a nemek szerinti megoszlás, sem az iskolai végzettség nem okoz jelentős változást a hivatali és a többségi hatalom mintáiban. Ugyanazt figyelhetjük meg, amit a befogadásnál is: a nők az elfogadóbbak, toleránsabbak. Hasonló eredményt kapunk, ha a képzettség szerinti eltéréseket nézzük: a gimnáziumi és a szakközépiskolai végzettséggel rendelkezők esetében alig van eltérés, a főiskolai képzés már valamivel nagyobb hozzáférést engedne a közjavakhoz, az egyetemi pedig még a főiskolainál is nyitottabb gondolkodást eredményez.

III.6. Szolidaritás és interperszonális viszonyok

A szolidaritás a társadalmi elfogadás speciális faktora, arról szól, hogy egy társadalmi csoport tagjainak szokásostól eltérő, katasztrofális helyzetére miként reagálnak a többiek.⁷ A szolidaritásnak két oldala van, az aktív (adok a rászorulóknak) és a passzív (elfogadok, ha rászorulok). A kutatáshoz felhasznált kérdőívben ennek csak az egyik mutatója szerepelt, az, hogy a válaszadók elfogadnak-e támogatást a felsorolt csoportoktól, ha szorult helyzetbe kerülnek.

A táblázatból kiolvasható, hogy a büntetés-végrehajtásban dolgozók passzív szolidaritása igen alacsony, az egyértelmű elutasítás 30–40% között mozog (kivételet az EU polgárok képeznek, ott ez az érték csak 17,5%). A regresszióanalízis szerint a befogadási hajlandóság és a személyes kapcsolatok, illetve az, ha nem tartják veszélyesnek az adott csoportot, határozza meg a szolidaritást.

Ha Ön vagy az Ön családja hosszan tartó betegség következtében tartósan nehéz helyzetbe kerülne, kiktől fogadna el támogatást?

	egyáltalán nem fogadna el	2.00	3.00	4.00	egyértelműen elfogadna	Total
Elfogadna-e támogatást kínaitól?	36.2%	15.3%	20.1%	9.6%	18.8%	100.0%
Elfogadna-e támogatást arabtól?	38.7%	17.2%	18.0%	8.6%	17.6%	100.0%
Elfogadna-e támogatást afgántól?	39.8%	17.6%	18.2%	6.9%	17.4%	100.0%
Elfogadna-e támogatást afrikaitól?	37.9%	15.9%	19.1%	8.8%	18.2%	100.0%
Elfogadna-e támogatást töröktől?	35.8%	17.4%	19.3%	9.2%	18.2%	100.0%
Elfogadna-e támogatást piréztől?	39.3%	16.9%	17.6%	8.3%	18.0%	100.0%

⁷ Lásd bővebben: Fleck Zoltán et al.: Technika vagy érték a jogállam? A jogállami értékek átadása és az előfeltételek csökkentése a jogászok és a rendőrtisztek képzésében. L' Harmattan, 2012. 46. és 79-83. o.

Elfogadna-e támogatást koszovói-tól?	35.7%	17.6%	21.4%	8.0%	17.2%	100.0%
Elfogadna-e támogatást EU-s állampolgártól?	17.5%	8.1%	22.1%	17.5%	34.7%	100.0%
Elfogadna-e támogatást ukrántól?	34.6%	15.7%	22.0%	9.4%	18.2%	100.0%

A válaszadók magánszférája – a korábban vizsgált csoportokhoz (rendőrök, BÁH munkatársai) képest is – nagyon zártnak tűnik. A házasságkötés és a szolidaritás is inkább elutasító jellegű. A szolidaritás csak a személyes kapcsolatok határán található, és azt inkább a „házasság-közös munka-gyerekek” közös osztályban változók alkotják.

III.7. A külföldiekről kialakított kép

A válaszadók véleménye – az idegenellenesség eredete kivételével – a negatív pólus felé hajlik. Vagyis amikor a közvéleményről és a sajtóról nyilatkoznak, a saját negatív véleményüket, azaz önmagukat látják igazolva. Az egyetlen kivétel az idegenellenesség, ahol a válaszok eloszlása a bizonytalanságukat mutatja.

A külföldiekről alkotott kép megítélése

	Az idegenellenességről a külföldiek tehetnek	Pozitív kép alakult ki közvéleményben a külföldiekről	Pozitív kép alakult ki a sajtóban a külföldiekről	Megfelel a valóságnak a közvéleményben kialakult kép	Megfelel a valóságnak a sajtóban kialakult kép	A jelenlegi szankció-rendszer alkalmas a migráció kezelésére
egyáltalán nem ért egyet	16.1%	18.6%	18.2%	13.7%	14.1%	17.1%
2.00	20.2%	31.4%	29.8%	28.2%	29.9%	27.3%
3.00	32.6%	41.1%	41.7%	45.2%	45.9%	42.8%
4.00	16.1%	5.4%	7.0%	9.3%	7.1%	9.0%
teljes mértékben egyetért	14.9%	3.5%	3.3%	3.5%	3.1%	3.8%
Total	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

A külföldiekkel – általában a migrációval – kapcsolatos problémák kezelésére a jelenlegi szankció-rendszert a válaszadók nem igazán tartják alkalmasnak: 44,4%-uk nem ért egyet a szankció-rendszer alkalmasságával.

A büntetés-végrehajtásban dolgozók önképe jónak mondható: nem tartják magukat elfogultnak a külföldiekkel szemben. A vizsgálat adatai alapján érdemes lenne ezt kételkedve fogadni, a regresszióanalízis eredménye szerint a büntetés-végrehajtásban dolgozók az elfogultságot a külföldiek javára tett kedvezményként értelmezik.

IV. Következtetések, javaslatok

A büntetés-végrehajtás állománya körében végzett kutatás eredményeit összegezve, a következtetések és javaslatok megfogalmazása során abból kell kiindulnom, hogy a tapasztalatok, ha tovább színezik is az előző, hasonló vizsgálatok alapján megrajzolódott képet, de alapvetően hasonlóak a rendőrség és a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal munkatársai körében lefolytatott vizsgálatok eredményeihez.

Ebből adódik, hogy a korábbi tapasztalatokat megerősítve ismételten azokat a javaslatokat, megoldási módszereket állítsam középpontba, amelyek javíthatnak a közigazgatási szféra és a külföldiek jelenlegi viszonyán.

Fel kell tárni, mi az oka az idegenellenességnek, és ezt kell „kezelni”: megismertetni, megértetni az érintett szereplőkkel a migránsok valós motivációit, hatásukat az országra, az egyes társadalmi csoportokra. Az idegenek származási, vallási, etnikai, kulturális hovatartozásából adódó szokásainak ismerete és figyelembe vétele elősegítheti a hatékonyabb és humánusabb intézkedéseket. Mivel – ismereteim szerint – az állomány többsége nem részesült olyan képzésben, amely a külföldiekkel való találkozásnál a fenti tényezőkből adódó konfliktusok megelőzésére vagy kezelésére vonatkozó ismereteket tananyagként tartalmazná, ezért szükség van arra, hogy a képzési/továbbképzési tananyagba építetten, rendszerezett formában sajátítsák el a konfliktuskezelési technikákat. Mind az alapképzés, mind a továbbképzés tananyagába rendszerezett, módszertanilag kidolgozott ismeretanyag – intézkedés-lélektan, pszichológia, vezetéselmélet – épüljön be, hogy annak elsajátításával eredményesebb legyen a felkészítés, és létrejöjjön egy mindenkor rendelkezésre álló tudásmenedzsment, ami lehetővé teszi a megszerzett ismeretek szükség szerinti, rugalmasan alkalmazható beépítését a változó gyakorlatba.

A jelenlegi képzések mellett új képzési formák, új típusú tanfolyamok, speciális továbbképzések indításával lehetőséget kell teremteni, hogy a külföldiekkel szembeni intézkedések specifikumai, a nyelvi képzés, a kommunikáció fejlesztése az állomány felkészítésében hangsúlyos szerepet kapjon.⁸ Törekedni kell arra, hogy az érintettek tisztában legyenek a multikulturalizmusból adódó sajátos feladatokkal, munkájuk elismerése során legyen szempont az idegenekkel szemben tanúsított magatartás.

Természetesen a felsoroltak tematikájának, esetleges tankönyvi szükségletének kidolgozása hozzáértő szakemberek bevonásával lehetséges. Egyidejűleg meg kell találni a helyét és lehetőségét a nyelvi képzés színvonala növelésének. Az állományt fel kell készíteni, hogy a külföldiekkel szembeni fellépések alkalmával – a vonatkozó jogi és egyéb normák betartása mellett – nagyobb körültekintéssel járjanak el, mivel az idegenek származási, vallási, etnikai, kulturális hovatartozásából adódó szokásaik ismerete és figyelembe vétele elősegítheti az idegenellenességtől mentes, humánusabb intézkedéseket.

8 Tájok Péter: A rendőri intézkedésekkel szemben támasztott speciális igények egy más aspektusból. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X., Pécs, 2009. 408. o.

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény – amely 2015. január 1-jén lép hatályba – több olyan előremutató rendelkezést is tartalmaz, amely ezeknek az elvárásoknak tesz eleget.

A külföldi elítélt kérelmére szabadságvesztése alatt biztosítani kell a bv. intézet lehetőségeihez mérten a magyar nyelv oktatását, illetve olyan programokat kell biztosítani számára, amelyek megismertetik azokkal a nemzeti, történelmi és erkölcsi értékekkel, amelyek köré a magyar társadalom szerveződik. A külföldi elítélt elhelyezésénél lehetőség szerint biztosítani kell, hogy a vele együtt elhelyezett elítéltek között legyen az általa használt nyelvet, továbbá a magyar nyelvet ismerő és beszélő személy. Nem lehet együttesen elhelyezni azokat a külföldi elítélteket, akik között nemzeti, nemzetiségi, etnikai vagy vallási ellentét áll fenn.

V. Zárszó

A bevándorlókat érintő előítéletesség, az idegenellenesség mérséklése, az idegenekkel szemben tanúsított magatartás- és viselkedésformák pozitív irányú változása, az idegenek jelenlétével is számoló konszolidált közbiztonság csak a hivatástudat növelésével, az emberi és szakmai készségek, illetve képességek fejlesztésével lehetséges. Ahhoz, hogy ennek a követelménynek a büntetés-végrehajtásban dolgozó állomány is meg tudjon felelni, mindenekelőtt szükség van a problémák feltárására, beazonosítására, a megoldásokat szolgáló javaslatok megfogalmazására.

Öszintén remélem, hogy kutatásommal és az eredmények tükrében megfogalmazott javaslataimmal – szerény mértékben – magam is hozzájárulhatok ehhez a fejlesztő munkához.

1. számú melléklet

Az idegenellenesség-kutatás kérdőíveinek megoszlása a büntetés-végrehajtási szervezetnél

Állampusztai Országos Bv. Intézet	12 db
Békés Megyei Bv. Intézet	16 db
Budapesti Fegyház és Börtön	48 db
Fiatalkorúak Bv. Intézete, Tököl	11 db
Fővárosi Bv. Intézet	50 db
Győr-Moson-Sopron Megyei Bv. Intézet	5 db
Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézet	7 db
Kalocsai Fegyház és Börtön	7 db
Márianosztrai Fegyház és Börtön	30 db
Pálhalmai Országos Bv. Intézet	60 db

Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön	30 db
Sopronkőhidai Fegyház és Börtön	16 db
Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézet	31 db
Szegedi Fegyház és Börtön	43 db
Szombathelyi Országos Bv. Intézet	38 db
Tiszalöki Országos Bv. Intézet	20 db
Váci Bv. Intézet	45 db
Veszprém Megyei Bv. Intézet	16 db

Összesen: 485 db

Felhasznált irodalom

- Fleck Zoltán et al.: Technika vagy érték a jogállam? A jogállami értékek átadása és az előítéletek csökkentése a jogászok és a rendőrtisztek képzésében. L' Harmattan, 2012.
- Tájkó Péter: A rendőri intézkedésekkel szemben támasztott speciális igények egy más aspektusból. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények X. Pécs, 2009.
- <http://www.vg.hu/kozelet/tarsadakom/16-eve-nem-latott-magas-szinten-az-idegenellenesség-magyarorszagon-375337> (2012. május 23.)